

TURLI JANRLARGA OID MATNLARNI TARJIMA QILISHDA ISHLATILADIGAN TRANSFORMATSIYALAR

Xoliyorova Gulmira

gulmiraxoliyorova@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek adabiyotining asosiy bo'g'ini hisoblangan janr yo'nalishining o'zbek tilidan ingliz tiliga tarjima qilish jarayoni yoritiladi. Ingliz va o'zbek tillari bir biridan grammatik va tuzilishi jihatdan farq qilganligi sababli bu yo'nalishlarni tarjima qilish ham biroz murakkab jarayon hisoblanadi. Maqolada janrlarni tarjima qilish jarayonida uchragan morfologik, sintaktik, leksik va punktuatsion transformatsiyalar haqida tahlil qilinadi. Bundan tashqari maqolada tarjima qilish jarayonida uchragan translitiratsiyalar haqida ham mulohazalar yuritilgan. Maqola uchun adabiy darsliklar va tarjima jarayonida qo'llanilgan turli lug'atlar qo'llanma manbaa sifatida olingan

Kalit so'zlar: Leksikologiya, morfologiya, sintaksis, punktuatsiya, translitiratsiya, janr

Abstract: This article describes the process of translating the genre from Uzbek to English, which is considered the main link of Uzbek literature. Since the English and Uzbek languages differ from each other in terms of grammar and structure, the translation of these directions is a somewhat complicated process. The article analyzes the morphological, syntactic, lexical and punctuational transformations encountered in the process of translating genres. In addition, the article also comments on the transliterations encountered

in the translation process. Literary textbooks and various dictionaries used in the translation process serve as a reference source for the article.

Key words: Lexicology, morphology, syntax, punctuation, transliteration, genre

Аннотация: В данной статье описан процесс перевода жанра с узбекского языка на английский, который считается основным звеном узбекской литературы. Поскольку английский и узбекский языки отличаются друг от друга по грамматике и структуре, перевод этих направлений представляет собой несколько сложный процесс. В статье анализируются морфологические, синтаксические, лексические и пунктуационные трансформации, возникающие в процессе перевода жанров. Кроме того, в статье также даны комментарии к транслитерациям, встречающимся в процессе перевода. Справочными материалами служат литературные учебники и различные словари. источник статьи получен.

Ключевые слова: Лексикология, морфология, синтаксис, пунктуация, транслитерация, жанр.

Kirish. Janr ([fransuzcha](#): *genre*, [lotincha](#): *generis* – „jins“, „tur“) – [san’at](#) turlarida tarixan shakllangan ichki bo‘linish hamda mazkur bo‘linishni ifodalovchi tushuncha; shakl va mazmun birligidagi o‘ziga xos xususiyatlariga ega bo‘lgan san’at asarining alohida turi hisoblanadi. San’at asarlarining janr guruhlariga bo‘linishi turli (tanlangan mavzu, badiiy-g‘oyaviy mazmun, shakl jihatlari va boshqalar) mezonlarga tayanib amalga oshiriladi; har bir san’at turida janr tasnifi o‘ziga xos tizimni tashkil etadi. O‘zbek tilida janrlar uch turga: lirik, epic va dramatic turlarga bo‘linadi. Mazkur maqolada bu jarayonda qo‘llaniladigan transformatsiyalar haqida muhokamalar qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Mazkur maqolani yozishda izlanishning chog'ishtirma, qiyosiy, tahliliy , statistik metodlardan ,shuningdek,mahalliy olimlar A.Xudoyqulov, M. Qodirova, N.Jabborova, G'.Salomov, R.Shirnova va Z.Teshaboyeva asarlaridan qo'llanma sifatida foydalanildi.

MUHOKAMA

Umumiy holda, janr - bu tarixiy ravishda qat'iy va madaniy meros bo'lib o'tgan o'ziga xos shakllar to'plami, taniqli semantik motivlar va ijtimoiy mavjudot usuli. Janr tushunchasi ko'pincha turli xil san'at asarlariga nisbatan qo'llaniladi ammo yaqinda bu atama boshqa madaniy (keng ma'noda) hodisalarga nisbatan ham qo'llanilmoqda.Hozirgi kunda adabiyotimizda epik., lirik , dramatik janrlar mavjud **Lirik janr**.Lirik janr muallif his-tuyg'ularini, hissiyotlarini, his-tuyg'ularini va boshqalarni ifoda etishi kerak bo'lgan adabiyot. uni o'qigan yoki tinglagan kishiga ishora qiladi Shuning uchun, u ko'proq she'riy bo'lishga intiladi Lirika asosan she'riy janr hisoblanadi.She'r tarjimasi har bir tarjimon uchun mashaqqatli ishlardan biridir.Robert Frostning “ tarjimada yo'qolgan narsa she'riyatdir,” degan fikriha qaytadigan bo'lsak bu fikrni ma'lum darajada to'g'ri deb hisoblashimiz mumkin.Chunki ikki til she'riyatini solishtirganda aynan akvavalentini toppish ancha murakkab tarjimashunoslik nazariyasida ushbu soha bo'yicha bir qancha munozaralar mavjud. Bu masala bo'yicha John Draydenning “tarjima daraxt turlari “ nomli maqolasida bir vaqtning o'zida kki til oilasining aynan qofiyadoshlarini toppish imkonsiz jarayb ekanligini va bu ishni faqat donolar bajara olishi mmkin ekanligini ta'kitlab o'tgan. She'rni tarjima qilish jarayonida uchraydigan uchinchi muammo- so'z manosining nozik jihatidir. Tarjimon bu jarayonda ikki jihatdan chalg'ishi mumkin:1.Muallif so'zning ko'p ma'nolaridan qay birining qo'llanganligini topishda qiyinchilikka uchrashi mumkin; 2.U maqsadli tildan qaysi ekvavalentini qo'llash kerakligida ikkilanishi mumkin.Tarjimada muammoga olib kelishi mumkin bo'lgan to'rtinchi narsa – madaniy farqlardir. Bilamizki har bir millatning bir biridan katta farq qiladigan o'z madaniyati va qadriyatlari bor. Madaniy jihatdan bog'langan so'zlarni tarjima qilish ma'lum muammolar keltrib chiqaradi.

Bu jarayonda tarjimon madaniy jihatdan teng ekvivalent topolmasa sozlarda neytrallashish yoki umumlashish paydo bo'lishi mumkin. Misol sifatida she'riy tarjimaga e'tinor beramiz

Mitti Nilufar

Mitti nilufar

Tosh uzra unar

Quyosh nurlarin

Intizor kutar

Mitti nilufar

Ko'tarar boshin

Ko'k uzra boqar

Izlab quyoshin

Little white lilly

Little white lilly

Sat by a stone

Drooping and Waiting

Tll the sun shone

Little white lilly

Sunshine has fed

Little White lilly

Is lifting her head

Dramatik janr. Drama ([qadimgi yunoncha](#): *drama* — „harakat“) — 1) badiiy [adabiyotning](#) 3 asosiy turidan biri ([epos](#), [lirika](#) bilan bir qatorda). Drama [teatrga](#) ham taalluqli. Syujetlilik, harakatlarning ziddiyatga asoslanishi va ularning sahna, epizodlarga bo‘linishi, bayonning yo‘qligi, personajlar munosabatlarining o‘zaro so‘zlashuvga asoslanishi D.ning o‘ziga xos xususiyatidir. Ijtimoiy (konkret tarixiy va umuminsoniy) muammolarni aks ettiruvchi dramatik ziddiyatlar qaxramonlarning xatti-harakatlarida, avvalo dialog va monologlarda ifodalanadi. Drama matni ko‘rishga (imo-ishora, harakat), shuningdek, eshitishga mo‘ljallanadi; u sahnaviy makon, zamon va teatr texnikasi (mizanssenalar qurilishi) imkoniyatlariga ham muvofiq keladi. Drama adabiy asar sifatida [aktyor](#), [rejissyor](#) tomonidan sahnada o‘z talqinini topadi. Drama tufayli teatr san’ati yuzaga kelgan va u [kino](#) san’ati uchun ham asos bo‘lgan. Drama janrlari: [tragediya](#), [komediya](#), drama (janr sifatida) va [tragikomediyalardir](#). 2) Dramaturgiya janrlaridan biri. Ma’rifatparvarlik davri ([Didro](#), [Lessing](#))dan boshlab Drama badiiy adabiyotning yetakchi janrlaridan biriga aylangan. Unda insonning ziddiyatli hayoti ifodalanadi. Tarixiy Dramaga fojiaviylik xos. [O‘zbek dramaturgiyasi](#) 20-asr boshlarigacha og‘zaki shaklda mavjud edi. 20-asrning 1-yarmida dastlabki yozma milliy sahna asarlari yaratildi: „Padarkush yoki o‘qimagan bolaning holi“ ([Behbudiy](#)), „To‘y“ ([Nusratulla Qudratulla](#) va [Hoji Mu’in](#)), „Boy ila xizmatkor“, „Ko‘knor“, „Mazluma xotin“ ([Hoji Mu’in](#)), „Juvonmarg“, „Ahmoq“ ([Abdulla Badriy](#)), „Baxtsiz kuyov“ ([Abdulla Qodiriy](#)), „Zaharli hayot“, „Ilm hidoyati“ ([Hamza](#)), „Pinak“, „Advokatlik osonmi?“ ([Avloniy](#)) va b. Adabiyotda drama - bu yozma dialog (yoki nasr yoki she’riyat) ijrosi orqali xayoliy yoki xayoliy voqealarni tasvirlash. Dramalar sahnada, filmida yoki radioda ijro etilishi mumkin. Dramalar odatda chaqiriladio'ynaydiva ularning yaratuvchilari "dramaturglar" yoki "dramaturglar" sifatida tanilgan. Drama tarjimasi umuman olganda faqatgina og‘zaki bo‘lmagan shuningdek sahnalashtirish muammolarini ham ko‘rib chiqadi. Bu jarayon boshqalariga qaraganda ancha murakkab , chunki dramada nafaqat so‘zlar tarjimasi, shuningdek, ohang, ritm, va harakatlar ham asosiy vazifa bajaradi.

Dramatik asarlarni tarjima qilish jarayoni:

1. Begonalashtirish usuli: ya'ni tarjimon matnning asl ishonchliligini saqlab qolishga harakat qiladigan manbaa tiliga yo'naltirilgan usul
2. Moslashish usuli yoki maqsadli tilga yo'naltirish usuli

Epik janr. Epik turning o'ziga xos xususiyatlari haqida gap borganda, avvalo, uning voqeabandlik xususiyati tilga olinadi. Darhaqiqat, epik asarda makon va zamonda bo'layotgan voqea-hodisalar tasvirlanadi, oddiygina so'z vositasida o'quvchi ko'z o'ngida jonlanadigan to'laqonli badiiy voqelik yaratiladi. O'quvchi ko'z o'ngida reallikka o'xshash, o'zining tashqi ko'rinishi va shakli bilan jonlana olgani uchun ham epik asardagi badiiy voqelikni „plastik“ tasvirlangan deb yuritiladi. Epik asarda plastik elementlar bilan bir qatorda „noplastik“ elementlar ham uchraydi. Ushbu elementlar muallif obrazini umumiy tasavvur qilishda qo'l keladi. Epik asarning noplastik elementlari deyilganda muallifning o'y-fikrlari, mushohadalari, ichki kechinmalari, tasviriy predmetga hissiy munosabatlari tushuniladi. Aytilganidek, noplastik elementlar plastik elementlardan farq qilib, o'quvchi ko'z o'ngida jonlanmaydi. Epik turga mansub asarlar asosan nasriy yo'lda yoziladi lekin nasriy yo'lda yozilgan lirik asarlardan tubdan farq qiladi. Demak, asarning nasriy yo'lda yozilganligi uning epik turga kirishiga asos bo'la olmaydi. Epik asarda voqea- hodisalarni hikoya qilib berayotgan shaxs „**Roviy**“ yoki „**Hikoyachi**“ deb yuritiladi. Epik asarda voqealar birinchi shaxs tilidan yoki uchinchi shaxs (muallif) tilidan ham aytilishi mumkin. Masalan, X.To'xtaboyevning „Sariq devni minib“, E.A'zamovning „Otoyining tug'ilgan yili“, G'afur G'ulomning „Shum bola“ yoki „Yodgor“ kabi asarlarida rivoya birinchi shaxs ya'ni voqealarda bevosita ishtirok etayotgan personaj tilidan hikoya qilinadi.

XULOSA

Har qanday asarni tarjima qilish jarayonida tarjimon ko'pgina qiyinchilik va muammolarga duch keladi. Ikki til o'rtasidagi muammolar, ularning tarixi va bir-biridan

farq qiladigan grammatik qoidalari tarjimon uchun qiyinchiliklar olib kelishi muqarrar. Lekin tarjimon bu o'zi tarjima qilayotgan asariga shoh hisoblanadi, ya'ni uni o'zgartirishi va qo'shimchalar qo'shishi mumkin. Asar qaysi janrda bo'lishidan qat'iy nazar uni chiroyli qilib o'quvchiga yetkazib berish tarjimonning qo'lida.

Adabiyotlar:

1. ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЛИБОС ДИЗАЙНИ СОҲАСИГА ОИД СЎЗЛАРНИНГ ТАРЖИМА МУАММОЛАРИ. ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЛИБОС ДИЗАЙНИ СОҲАСИГА ОИД СЎЗЛАРНИНГ ТАРЖИМА МУАММОЛАРИ. Xalqaro 2022/
2. Translation problems of set expressions related businessmen speech. Международной научно-практической конференции «Молодой учёный : вызовы и перспективы» стр. 120-124. Xalqaro 2021
3. FANTASTIK ASARLARNI INGLIZ TILIDAN O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISH JARAYONIDA ISHLATILADIGAN TRANSFORMATSIYALAR (HOLLY BLACKNING "THE CRUEL PRINCE" ASARI MISOLIDA)